

การรับรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
ของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก
Health Perception Association with Behavior of Pesticide Using
among Agriculture Growing Vegetables in Phop Phra District,
Tak Province

พุดพิงค์ มากมาย¹ อมรศักดิ์ โพธิ์อำ² กล้านรงค์ อินต๊ะวงศ์³
Phutthipong Makmai, Amornsak Poum, Klanarong Intawong

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยเชิงพรรณนาค้างนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ประชากรคือ เกษตรกรปลูกผักเขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก ปีงบประมาณ 2565 จำนวน 414 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างที่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนของ Daniel ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 209 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคลการรับรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทดสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพ ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (77%) ($\bar{X}=2.77$, S.D.=0.44) ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า การรับรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r=0.287$, P-value<0.001) ข้อเสนอแนะ บุคลากรสาธารณสุขควรให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในขณะใช้สารเคมีของเกษตรกรเพื่อลดปัญหาและอันตรายที่เกิดจากพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น การรณรงค์ให้เกษตรกรสวมใส่เสื้อผ้าที่เหมาะสมเพื่อลดโอกาสสัมผัสกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

Received: 2023-01-08 Revised: 2023-03-14 Accepted: 2023-03-14

¹ คณะสหเวชศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น, Faculty of Allied Health Science, Northern College,
Corresponding Author e-mail: Amornsakpoum1@gmail.com

² คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, Faculty of Public Health, Naresuan University
E-mail: Amornsakpoum1@gmail.com

³ คณะสหเวชศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น, Faculty of Allied Health Science, Northern College
E-mail: Klanarong.in@outlook.co.th

คำสำคัญ (Keywords): การรับรู้ด้านสุขภาพ; สารเคมีกำจัดศัตรูพืช; เกษตรกร

Abstract

This descriptive study aimed to study the association between health perception and behavior of pesticide using among agriculture. Population in this study consisted of 414 agriculture growing vegetables in Phop Phra District, Tak Province. The sample size calculating used Daniel formula for 209 cases, and systematic random sampling was determined for collecting data. Data collected by questionnaires composed of 3 parts including, characteristics, health perception and behavior of pesticide using. In addition to check questionnaire standardization, validity was checked by 3 experts and try out testing reliability by Cronbach's coefficient alpha about 0.91. Data analyzed using statistical as Pearson product moment correlation coefficient. The result showed that health perception had mean score at high level (77%) ($\bar{X}$ =2.77, S.D.=0.44). An association analyzed found that, factor was found association with behavior of pesticide using among agriculture with statistic significantly (r =0.287, P -value<0.001). Suggestion, health workers should build awareness increasing of behavior during pesticide used among agriculture growing vegetables, to solved the problems and harmful from pesticide using, for examples; to promote agriculture ware appropriate their clothes to decreases pesticide contacting.

Keywords: Health perception; Pesticide using; Agriculture.

บทนำ (Introduction)

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพด้านการเกษตรในปัจจุบันมีการปรับปรุงเทคโนโลยีทางการเกษตรแนวใหม่เพื่อพัฒนาการเกษตรทำให้มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อป้องกันการเสียหายของผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้นปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี พิษภัยของสารเคมีที่มีต่อเกษตรกรผู้ใช้และสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากสถานการณ์ปัจจุบันสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเข้ามามีบทบาทและใช้ในด้านการเกษตรอย่างกว้างขวาง และส่งผลกระทบต่อสุขภาพสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ที่ชัดเจนคือ ข้อมูลปริมาณการนำเข้าสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี โดยพบวาระหว่างปี พ.ศ.2562-2564 มีการนำเข้าสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เฉลี่ยมากถึง 132,000 ตันต่อปี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีการใช้มากที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ สารกำจัดวัชพืช (Herbicide) สารกำจัดแมลง (Insecticide) และสารป้องกันและกำจัดโรคพืช (Fungicide) เท่ากับ ร้อยละ 70.2, 18.8

และ 7.6 ตามลำดับ และมีมูลค่าการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในประเทศ มากถึงปีละ 19,064.6 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) นอกจากนี้ ข้อมูลขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of United Nations: FAO) พบว่า ช่วงปี พ.ศ.2555-2560 ประเทศไทยมีปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สูงถึง 4.22 กิโลกรัมต่อเฮกเตอร์ หรือคิดเป็น 4.22 กิโลกรัมต่อไร่ 2 งาน (เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช, 2560)

ประชาชนในเขตอำเภอบพพระ จังหวัดตาก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 87 โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และพืชสวนอื่นๆ และจากข้อมูลการขึ้นทะเบียนการเพาะปลูกพืชไร่ ปีพ.ศ.2557 พบว่า เกษตรกรในเขตอำเภอบพพระมีการปลูกผักต่างๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.96 รองลงมา ได้แก่ อ้อยและอื่นๆ ร้อยละ 24.04 (สำนักงานเกษตรอำเภอบพพระ, 2558) เนื่องจากการปลูกผักเป็นพืชที่ปลูกง่าย ต้องการการดูแลเอาใจใส่น้อย ทนแล้ง สามารถขึ้นได้ในสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ แต่อย่างไรก็ตามโรคที่พบบ่อย ได้แก่ โรคใบไหม้ โรคแอนแทรคโนส โรครากหรือหัวเน่า ส่วนแมลงศัตรูที่สำคัญคือ เพลี้ยแป้ง ไรแดง และแมลงหวี่ขาว ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรที่ปลูกผักมีการใช้สารเคมีในการเกษตรเป็นจำนวนมาก (เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช, 2558) จากสถิติผู้มารับบริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขตอำเภอบพพระ ปีงบประมาณ 2555-2557 มีผู้มารับบริการ จำนวน 8,475 ราย 9,545 ราย และ 7,236 ราย ตามลำดับ ในจำนวนนี้พบผู้ป่วยที่มารับบริการด้วยกลุ่มอาการโรคผิวหนังจากการแพ้สารเคมี จำนวน 223 ราย 260 ราย และ 222 ราย คิดเป็น ร้อยละ 2.63, 2.72 และ 3.07 ตามลำดับ และผลการตรวจหาสารเคมีตกค้างในเลือดของเกษตรกรด้วยวิธีตรวจหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส โดยใช้กระดาษทดสอบพิเศษ ในปีพ.ศ.2557 พบเกษตรกรมีสารเคมีตกค้างในร่างกายระดับมีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน (ร้อยละ 56.89) และระดับปกติ/ปลอดภัย (ร้อยละ 43.1) (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบพพระ, 2557) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในพื้นที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพจากการใช้สารเคมีทั้งอาการผิวหนังมีผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมีและมีปริมาณสารเคมีตกค้างในร่างกาย จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการรับรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับการใช้สารเคมีของเกษตรกรปลูกผักเขตอำเภอบพพระ จังหวัดตาก เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการวางแผนกำหนดนโยบายให้บริการส่งเสริมป้องกันปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีของเกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective Research)

เพื่อศึกษาการรับรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอบพพระ จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) กำหนดตัวแปรอิสระประกอบด้วย 1) คุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร 2) การรับรู้ด้านสุขภาพ และตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ กลุ่มเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอพบพระ จังหวัดตาก จำนวน 414 คน (สำนักงานเกษตรอำเภอพบพระ, 2565) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเข้าศึกษาคือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนปลูกผัก ปี พ.ศ.2565 สามารถอ่านเข้าใจภาษาไทยและสามารถตอบแบบสอบถามด้วยตนเองได้ ส่วนเกณฑ์การคัดออกคือ เจ็บป่วยในช่วงเก็บข้อมูลจนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Daniel (2010) กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ค่าความคลาดเคลื่อนสามารถยอมรับได้เท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 209 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) เพื่อเลือกรายชื่อเกษตรกรมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาทำเกษตร

ส่วนที่ 2 การรับรู้ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย การรับรู้โอกาสเสี่ยงของสารเคมี การรับรู้ความรุนแรงของสารเคมี การรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมการใช้สารเคมี การรับรู้อุปสรรคการใช้สารเคมี ลักษณะคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประกอบด้วย ก่อนการใช้สารเคมี ขณะใช้สารเคมี และหลังการใช้สารเคมี ลักษณะคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ คือ ปฏิบัติมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

โดยแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 ใช้เกณฑ์การแปลผลตามแนวคิดของ Best John W. (1977) แบ่งเป็น 3 ระดับคือ ระดับสูง (3.67–5.00 คะแนน) ระดับปานกลาง (2.34–3.66 คะแนน) ระดับต่ำ (1.00–2.33 คะแนน) แบบสอบถามนี้สร้างขึ้นจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความตรงของเนื้อหา นำแบบสอบถามไปทดลองใช้คำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951) เท่ากับ 0.91

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ Pearson's Product Moment correlation coefficient

ผลการวิจัย (Research Results)

เกษตรกรปลูกผักส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (55.50%) มีอายุน้อยกว่า 40 ปี (37.80%) ($\bar{X}$ =43.51, S.D.=8.79, Min=25, Max=60) มีสถานภาพสมรส/แต่งงาน/อยู่ด้วยกัน (89%) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (59.30%) มีเพียงร้อยละ 9.10 ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 5,000 ถึง 15,000 บาทต่อเดือน (48.30%) ($\bar{X}$ =7,623.67, S.D.=5,886.26, Min=500, Max=30,000)

ตารางที่ 1 การรับรู้ด้านสุขภาพ ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (77%) ($\bar{X}$ =2.77, S.D.=0.44) เมื่อพิจารณาการรับรู้ด้านสุขภาพจำแนกรายด้านที่มีคะแนนในระดับสูง ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของสารเคมี ($\bar{X}$ =4.87, S.D.=0.45) การรับรู้ความรุนแรงของสารเคมี ($\bar{X}$ =4.68, S.D.=0.49) การรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมการใช้สารเคมี ($\bar{X}$ =4.78, S.D.=0.42) และการรับรู้อุปสรรคของพฤติกรรมการใช้สารเคมี ($\bar{X}$ =4.43, S.D.=0.76) ตามลำดับ พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (60.80%) ($\bar{X}$ =4.59, S.D.=0.51) เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจำแนกรายด้านที่มีคะแนนในระดับสูง ได้แก่ ก่อนการใช้สารเคมี ($\bar{X}$ =4.48, S.D.=0.52) ขณะใช้สารเคมี ($\bar{X}$ =4.40, S.D.=0.70) และหลังการใช้สารเคมี ($\bar{X}$ =4.68, S.D.=0.63) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 การรับรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก (n=209)

ตัวแปรอิสระ	ระดับคะแนน						Mean	S.D.
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
การรับรู้ด้านสุขภาพ	161	77.00	47	22.50	1	0.50	4.77	0.44
- การรับรู้โอกาสเสี่ยงของสารเคมี	190	90.90	10	4.80	9	4.30	4.87	0.45
- การรับรู้ความรุนแรงของสารเคมี	144	68.90	63	30.10	2	1.00	4.68	0.49
- การรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมการใช้สารเคมี	164	78.50	45	21.50	-	-	4.78	0.42
- การรับรู้อุปสรรคของพฤติกรรมการใช้สารเคมี	123	58.90	52	24.90	34	16.30	4.43	0.76
พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	127	60.80	80	38.30	2	1.00	4.59	0.51

- ก่อนการใช้สารเคมี	103	49.30	104	49.8	2	1.00	4.48	0.52
				0				
- ขณะใช้สารเคมี	111	53.10	72	34.4	26	12.4	4.40	0.70
				0		0		
- หลังการใช้สารเคมี	162	77.50	28	13.4	19	9.10	4.68	0.63
				0				

ตารางที่ 2 แสดงพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก ประกอบด้วย ก่อนการใช้สารเคมี ขณะใช้สารเคมี และหลังการใช้สารเคมี เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จำแนกรายด้าน พบว่า พฤติกรรมก่อนการใช้สารเคมีที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงคือ ไม่ใช้ปากเปิดจุกขวดสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยตรง ($\bar{X}=4.40$, S.D.=1.07) รองลงมาคือ ไม่สูบบุหรี่ขณะผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=4.09$, S.D.=1.26) หากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชกระเด็นถูกส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ควรจะล้างทำความสะอาดทันที ($\bar{X}=4.03$, S.D.=1.01) ตามลำดับพฤติกรรมขณะใช้สารเคมีที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงคือ สวมเสื้อแขนยาวและกางเกงขายาวขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=4.46$, S.D.=0.82) รองลงมาคือ สวมรองเท้าบูตขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=4.46$, S.D.=0.86) ใส่หน้ากากปิดปากและจมูกขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=4.14$, S.D.=0.99) ตามลำดับ พฤติกรรมหลังการใช้สารเคมีที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงคือ ควรเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดใหม่หลังการอาบน้ำสระผมชำระร่างกาย ($\bar{X}=4.44$, S.D.=0.85) รองลงมาคือ อาบน้ำ สระผม ด้วยสบู่และแชมพูทันทีหลังการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ($\bar{X}=4.32$, S.D.=0.94) กำจัดสารเคมีที่ผสมแล้วใช้ไม่หมดโดยเททิ้งลงดินหรือแหล่งน้ำ ($\bar{X}=4.31$, S.D.=1.12) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก จำแนกรายข้อคำถาม (n=209)

พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของ เกษตรกรปลูกผัก	Mean	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
ก่อนการใช้สารเคมี			
- ไม่ใช้ปากเปิดจุกขวดสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยตรง	4.40	1.07	สูง
- ไม่สูบบุหรี่ขณะผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	4.09	1.26	สูง
- หากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชกระเด็นถูกส่วนใดส่วน หนึ่งของร่างกาย ควรจะล้างทำความสะอาดทันที	4.03	1.01	สูง
ขณะใช้สารเคมี			

- สวมเสื้อแขนยาวและกางเกงขายาวขณะใช้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	4.46	0.82	สูง
- สวมรองเท้าบู๊ตขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	4.46	0.86	สูง
- ใส่หน้ากากปิดปากและจมูกขณะใช้สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช	4.14	0.99	สูง
หลังการใช้สารเคมี			
- ควรเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดใหม่หลังการอาบน้ำสระผม ชำระร่างกาย	4.44	0.85	สูง
- อาบน้ำ สระผม ด้วยสบู่และแชมพูทันทีหลังการใช้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	4.32	0.94	สูง
- กำจัดสารเคมีที่ผสมแล้วใช้ไม่หมดโดยเททิ้งลงดิน หรือแหล่งน้ำ	4.31	1.12	สูง

ผลการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของสารเคมี ($r=0.220$, $P\text{-value}=0.038$) การรับรู้ความรุนแรงของสารเคมี ($r=0.236$, $P\text{-value}=0.049$) การรับรู้ประโยชน์พฤติกรรมการใช้สารเคมี ($r=0.249$, $P\text{-value}<0.001$) และการรับรู้อุปสรรคพฤติกรรมการใช้สารเคมี ($r=0.224$, $P\text{-value}=0.025$) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างการรับรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมการ

ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก เขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก

ตัวแปรอิสระ	พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร		
	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน (r)	P-value	ระดับความสัมพันธ์
การรับรู้ด้านสุขภาพ	0.287	0.000	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- การรับรู้โอกาสเสี่ยงของสารเคมี	0.220	0.038	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- การรับรู้ความรุนแรงของสารเคมี	0.236	0.049	มีความสัมพันธ์ทางบวก
- การรับรู้ประโยชน์พฤติกรรมการ ใช้สารเคมี	0.249	0.000	มีความสัมพันธ์ทางบวก

- การรับรู้อุปสรรคพฤติกรรมการใช้ สารเคมี	0.224	0.025	มีความสัมพันธ์ทางบวก
---	-------	-------	----------------------

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

การรับรู้ด้านสุขภาพ (Health perception) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผักเขตอำเภอพบพระ จังหวัดตาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.001$) สามารถอธิบายเหตุผลได้ว่า การรับรู้ด้านสุขภาพเป็นการรับรู้ของบุคคลที่บ่งชี้ถึงพฤติกรรม โดยบุคคลจะกระทำหรือเข้าใกล้สิ่งที่ตนเองพอใจเพราะคิดว่าสิ่งนั้นๆ จะก่อให้เกิดผลที่ดีต่อตนเอง รวมทั้งจะมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงออกจากสิ่งที่ตนไม่ปรารถนาและไม่พึงพอใจ เช่น การที่บุคคลใดมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการเป็นโรค บุคคลนั้นจะต้องมีความเชื่อว่าตนเองมีโอกาสเสี่ยงต่อการเป็นโรค โรคที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงและมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน และการปฏิบัติกิจกรรมเฉพาะเจาะจงมีประโยชน์เพื่อลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค เนื่องจากการรับรู้เป็นกระบวนการทางความคิดและจิตใจของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจต่อสิ่งเร้าที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การได้เห็น การได้ยิน การสัมผัส การลิ้มรสและการได้กลิ่นแล้วมีการแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีจุดมุ่งหมายโดยมีแรงผลักดันจากความรู้และประสบการณ์เดิม (Rosenstock, 1974) เมื่อพิจารณาการรับรู้ด้านสุขภาพรายด้าน จะพบว่า

การรับรู้โอกาสเสี่ยงของสารเคมี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} = 0.038$) เนื่องมาจากเมื่อบุคคลมีญาติสายตรงเป็นโรคที่เกิดจากการแพ้สารเคมีบุคคลนั้นมักจะมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จากแนวคิด Health Belief Model การรับรู้เป็นหัวใจสำคัญของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ โดยเชื่อว่าเมื่อบุคคลมีการรับรู้ว่าตนเองเสี่ยงต่อโรค รับรู้ว่าโรคนั้นมีความรุนแรงอาจตายหรือพิการ โดยมีการรับรู้ว่ามีพฤติกรรมที่ดีแล้วจะทำให้ปราศจากโรคนั้นๆได้ และรับรู้ว่ามีอุปสรรคอะไรบ้างที่เป็นปัญหาและจะขจัดอุปสรรคออกไปได้อย่างไร การรับรู้เหล่านี้จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสม (จุฬารักษ์ โสตะ, 2554) สอดคล้องกับ เจนซ์และเบเกอร์ (Janz & Becker, 1984) กล่าวว่า บุคคลที่มีสุขภาพดี ไม่มีประสบการณ์เจ็บป่วยหรือไม่มีบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิดเจ็บป่วย ส่งผลให้มีการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการเกิดโรคน้อยลง

การรับรู้ความรุนแรงของสารเคมีมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} = 0.049$) เนื่องมาจากเมื่อบุคคลมีการรับรู้ความรุนแรงของของสารเคมี เพิ่มมากขึ้นจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคในทางที่เหมาะสมเพิ่มขึ้น เช่น เมื่อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชกระเด็นถูกส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ควรล้างทำความสะอาดทันที และไม่ใช้ปากเปิดดูดสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยตรง สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา (สุรณ สุขพรังพร้อม, 2551; อุไรพร คล้าฉิม, 2554) ซึ่งได้ข้อค้นพบว่า การรับรู้ความรุนแรงของโรคมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การรับรู้ประโยชน์พฤติกรรมการใช้สารเคมี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < 0.001$) เนื่องจากการที่บุคคลแสวงหาวิธีการปฏิบัติให้หายจากโรคหรือป้องกันไม่ให้เกิดโรค โดยการปฏิบัตินั้นต้องมีความเชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์และเหมาะสมที่จะทำให้หายหรือไม่เป็นโรคนั้นๆ เช่น การสวมเสื้อแขนยาวและกางเกงขายาวขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใส่หน้ากากปิดปากและจมูกขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ตรงกับแนวคิดของ (Rosenstock, 1974) ดังนั้นการตัดสินใจที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำก็จะขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่เกิดขึ้น เป็นการเปรียบเทียบถึงข้อดีและข้อเสียของพฤติกรรมนั้นๆ โดยเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อมรรัตน์ ภิรมย์ชม และคณะ (2555) พบว่า ผู้ป่วยมีการรับรู้ถึงประโยชน์ของการป้องกันโรคอาจเนื่องจากเมื่อบุคคลมีการรับรู้ต่อการรักษามากขึ้นจะยังมีพฤติกรรมดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคความดันโลหิตสูงเพิ่มขึ้น

การรับรู้อุปสรรคพฤติกรรมการใช้สารเคมี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} = 0.025$) จากแนวคิด Health Belief Model การรับรู้เป็นหัวใจสำคัญของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ โดยเชื่อว่าเมื่อบุคคลมีการรับรู้ว่ามีอุปสรรคอะไรบางอย่างที่เป็นปัญหาและจะจัดอุปสรรคออกไปได้อย่างไร การรับรู้เหล่านี้จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสม (จุฬารณย์ โสตะ, 2554)

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมในขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรปลูกผัก มีคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.40$, $S.D. = 0.70$) ดังนั้น บุคลากรสาธารณสุขและหน่วยงานในพื้นที่อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ควรให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในขณะใช้สารเคมีของเกษตรกร เพื่อลดปัญหาและอันตรายที่เกิดจากพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น การรณรงค์ให้เกษตรกรสวมใส่เสื้อผ้าให้เหมาะสมเพื่อลดโอกาสสัมผัสกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น การสวมเสื้อแขนยาวและกางเกงขายาวขณะใช้สารเคมี การสวมรองเท้าบูตขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใส่หน้ากากปิดปากและจมูกขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น

2. บุคลากรสาธารณสุขในระดับปฐมภูมิ ควรจัดกิจกรรมรณรงค์ให้เกษตรกรเกิดการรับรู้ด้านสุขภาพที่ถูกต้องเกี่ยวกับพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น โรคและปัญหาสุขภาพที่เกิดจากพิษภัยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เอกสารอ้างอิง (References)

- เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช. (2560). ฝ่าวิกฤตสารเคมีกำจัดศัตรูพืช: สถานการณ์และแนวทางการจัดการตลอดห่วงโซ่. สืบค้น 2 มกราคม 2566, จาก www.Thaipan.org.
- จุฬารณย์ โสตะ. (2554). แนวคิด ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ.
- ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สุภรณ์ สุขพรั่งพร้อม. (2551). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สำนักงานเกษตรอำเภอพบพระ. (2565). ทะเบียนเพาะปลูกปี พ.ศ. 2565 ของเกษตรกรอำเภอพบพระ จังหวัดตาก: สำนักงานเกษตรอำเภอพบพระ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช. สืบค้น 2 มิถุนายน 2558, จาก www.oae.go.th.
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอพบพระ. (2565). รายงานประจำปี 2564: สำนักงานสาธารณสุขอำเภอพบพระ. เอกสารอัดสำเนา.
- อมรรัตน์ ภิรมย์ชม, อนงค์ หาญสกุล. (2555). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการประกอบอาชีพของแรงงานนอกระบบ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้ายัดบ้านโนนโพธิ์ ตำบลลุ่มน้ำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ. วารสารคณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 15(1), 57.
- อุไรพร คล้าฉิม. (2554). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของผู้ที่มีความดันโลหิตสูงระยะเริ่มต้นในจังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Best, John W. (1977). *Research is Evaluation*. (3rd ed). Englewood cliffs: N.J. Prentice Hall.
- Cronbach, Lee J. (1951). *Coefficient alpha and the internal structure of tests*. Psychometrika; 16(3): 297-334.
- Daniel W.W. (2010). *Biostatistics: Basic Concepts and Methodology for the Health Sciences*. (9th ed). New York: John Wiley & Sons.
- Janz, N.K., Becker, M.H. The health belief model: A decade later. *Health Education Behavior*. 11(1), 1-47.